

Evropské politické strany a návrh evropské ústavy

Komparace postojů Evropské lidové strany a Strany evropských socialistů a jejich vlivu na proces přípravy návrhu ústavní smlouvy Evropské unie

PETR FIALA, PETR KANIOK, MARKÉTA PITROVÁ

European Political Parties and Project of European Constitution Comparison of Attitudes of the European People's Party and the Party of European Socialists and Their Effect on the Process of Preparation of Project of European Constitution

Abstract: The article focuses on the research of the role of European political parties during the process of preparation of European constitution by the Convention on the future of Europe. Its objective is to verify two hypotheses. The first one assumes that European political parties (for capacity reasons the article mentions two strongest ones – the European people's party and the Party of European Socialists), with regard to the convention procedure had a strong opportunity to influence the draft establishing the European constitution. Final draft of the Constitution, therefore, meets their expectations. The second hypothesis supposes that, with regard to the character of European party system, ideas of both parties, concerning future development of the European Union, will not be different but quite the contrary.

The analysis is based on five levels. First, basic ideas of both parties related to the institutional reform and their opinions on the Treaty of Nice are described. Summing up both parties' positions towards convention procedure is the second step. Then, the article turns its attention to the analysis of the parties' activities during the European Convention. Fourth, a part of the article is dedicated to the parties' evaluation of the constitution draft. Final part shows the comparison of the parties' positions towards IGC that should have approved European constitution.

Key words: European constitution, European peoples party, Party of European Socialists, European convention, institutional reform.

Proces přijímání návrhu *Smlouvy zakládající Ústavu pro Evropu* byl – přes řadu kontinuálních prvků, souvisejících s permanentní revizí smluvních dokumentů – v mnoha směrech novým postupem (Fiala, 2003, s. 27–36). Zvolená metoda přípravy návrhu formou konventu měla sice již předobraz v koncipování *Charty základních práv* prostřednictvím konventu (2000), nicméně aplikace tohoto postupu na kvalitativně novou revizi smluv, jejímž cílem je ústavní definování Evropské unie (EU), představovala zásadní změnu v dosavadním přístupu k přípravě unijních reforem. Konvent o budoucnosti Evropy, jehož základem příznakem mělo být poskytnutí širší legitimační báze pro reformní návrhy, ovšem nebyl nesporný. Pomineme-li diskuzi o interpretaci laekenského zadání z prosince 2001, tedy o tom, zda měl konvent skutečně připravovat návrh ústavy, nebo pouze diskutovat o alternativách jejího vytvoření (srov. Fiala – Pitrová, 2003, s. 165; Pitrová, 2003), zůstávaly otázky nad vnitřními procesy artikulace zájmů a názorových proudů a nad zohledněním jejich pozic v závěrečném dokumentu (Shaw, 2003).

Nástroj revize smluv prostřednictvím konventu byl kontrastem k dosavadní metodice mezivládních konferencí a měl nabídnout alternativu jak do procesu smluvních reforem zapojit širokou řadu aktérů. Dosavadní model, kdy integrační cíl formulují vládní reprezentace a politické strany a kdy další zájmy jsou do tohoto procesu zapojeny až v procesu ratifikace, bránil tomu, aby na smluvní novelizaci bylo nahlíženo jako na průsečík politických a společenských zájmů. Smlouva byla v tomto modelu proto chápána jako primárně technický způsob naplnění priorit, definovaných aktuálními politickými reprezentacemi. Široké spektrum dalších organizovaných zájmů (včetně např. opozičních politických stran) má svůj přístup k definování obsahu smluv omezen pouze na vyslovení souhlasu/nesouhlasu až po dokončení poměrně komplikovaného souboru změn. V závislosti na konkrétní ratifikační proceduře mají potom tyto subjekty možnost do celého procesu vstoupit, ale nikoli již jako kooperující aktivní prvek, ale jako prvek „destruktivní“. Jak naznačila ratifikace *Smlouvy o EU* (Dánsko) a následně *Smlouvy z Nice* (Irsko), jsou i tyto způsoby vyjádření odlišného postoje značně omezeny. Reprezentanti zájmů s odlišnými postoji ke smluvním revizím jsou vystaveni tlaku argumentace, že revize smluv je prakticky „hotova“, a tudíž jen těžce měnitelná podle jejich představ, a současně se také ocitají pod nátlakem partnerů v EU, kteří s úspěšnou ratifikací nové smlouvy často spojují i samo zachování integračního projektu. Tento persuasivní argument je do jisté míry podložen faktem, že k revizi smluv dochází vždy v nejzazším možném okamžiku, tedy v momentu, kdy je činnost Unie již oslabena kapacitou smluvního rámce.

Konvent nabízel zcela jiné řešení a argumentem pro jeho svolání byla právě reprezentace širokých zájmů. Množství zastoupených zájmů mělo být zárukou legitimacy formulovaných návrhů. Hlavní dělicí linií, pomineme-li klíčovou linii národních států, která zůstává plně funkční na navazující mezivládní konferenci, měla být linie politická. Zájmy agregované v členských státech EU mají být na evropské politické rovině zastřešeny politickými stranami, jejichž programy odrážejí hlavní ideové proudy evropské politiky.

Evropské politické strany se postupně od 70. let formovaly jako stranické federace, sdružující subjekty s obdobnými postoji a pozicemi především v evropských otázkách (*Hix – Lord, 1997, s. 167*). Míra spojení různých, ideově obdobně vymezených politických subjektů do tzv. evropských politických stran je ovšem rozdílná. Navíc platí, že přes všechny pokusy etablovat reálná evropská stranickopolitická uskupení v případě evropských politických stran stále jde spíše o propojování národních stranickopolitických postojů na evropské rovině než o vytváření autentických „evropských“ ideově-politických pozic (*Tömmel, 2003, s. 127*). Nelze zapomenout ani na skutečnost, že tyto stranické federace jsou v praxi tvořeny „shora“ především poslanci Evropského parlamentu (EP) a že postrádají skutečnou bázi, díky níž by byly „zdola“ formulovány a utvářeny evropské postoje. Nicméně přesto v jejich rámci dochází alespoň na evropské parlamentní rovině v rámci frakcí, nad nimiž se ostatně evropská stranická uskupení formovala, k integraci některých společných postojů k evropským otázkám. Evropské politické strany tak alespoň do určité míry plní předpokládané funkce, kterými by v rámci evropského politického systému mělo být na straně *inputs* artikulování a agregování zájmů a jejich zapojení do formativních a rozhodovacích procesů orgánů EU a na straně *outputs* potom zprostředkování evropské politiky směrem k občanům (*Niedermayer, 1996, s. 88*).

Při sledování a analýze evropských politických stran musí být zohledněn jejich specifický charakter (stejně jako specifická podoba stranickopolitického systému na evropské politické rovině), zvláště to, že tyto subjekty plní při vytváření politických rozhodnutí odlišné funkce, než je tomu v případě politických stran uvnitř národních států (*srov. Fiala – Mareš /eds./, 2001; Johansson – Zervakis /eds./, 2002*). Vzhledem k této skutečnosti a k povaze evropských stranických uskupení je nutné důsledně odlišovat mezi agregovaným stanoviskem „evropské“ strany a postoji jejich jednotlivých součástí (národních stran), zatímco postoje evropských stran jako celku a jejich frakcí v EP jsou téměř identické, a to i v případě Evropské lidové strany (ELS), kde její parlamentní frakce je odliš-

ně nazývána Evropská lidová strana – Evropští demokraté (ELS-ED),¹ (srov. Mikošková, 2001; Johansson, 2002; Chytilík, 2001; Ladrech, 2002).

Právě evropské politické strany získaly díky metodě konventu významný prostor při přípravě návrhu ústavy a možnost ovlivnit další vývoj EU způsobem, který u předcházejících smluvních revizí nebyl myslitelný. Zůstává nicméně otázkou, zda nová metodika smluvních reforem skutečně splnila jeden z cílů, které si předsevzala. Jsou skutečně evropské politické strany schopné plnit svou roli agregace a artikulace zájmů na evropské úrovni? Do jaké míry se jim podařilo konventní průběh a závěry ovlivnit? Tyto otázky zůstávají aktuální navzdory nepřijetí konventního návrhu na mezivládní konferenci v Římě. V případě negativní odpovědi dokonce mohou být jedním z důkazů pro kritiku metody revize smluv prostřednictvím konventu a nepřímo také vyvolávat otázku reprezentativnosti takto vytvořeného tělesa. Římský výsledek totiž nelze vysvětlovat v souladu s převládající mediální interpretací jako produkt neústupnosti zástupců národních vlád, ale je nezbytné také zkoumat, do jaké míry byl předložený ústavní návrh realistickým kompromisem, zohledňujícím všechny relevantní zájmy uvnitř EU, a tedy vhodným a dostatečně reprezentativním podkladem pro rozhodování mezivládní konference.

Předložený příspěvek je zaměřen právě na výzkum role evropských politických stran v procesu přípravy návrhu ústavní smlouvy. Vzhledem k pozici různých evropských politických stran, dané především jejich postavením v rámci EP (a též s ohledem na rozsah textu), je analýza redukována na výzkum postojů dvou rozhodujících subjektů v rámci evropských politických uskupení: Evropské lidové strany (ELS) a Strany evropských socialistů (SES).

Východiskem analýzy jsou dvě hypotézy, které zde budou podrobovány zkoumání. Vstupním předpokladem je, že evropské politické strany (ELS a SES) byly zásadními platformami pro artikulaci politických zájmů a vzhledem k metodě konventu měly možnost výrazně přímo ovlivňovat průběh přípravy ústavního návrhu. Dá se proto očekávat, že výsledný návrh do značné míry odpovídal představám těchto stran, a tudíž že evropské politické strany budou do budoucna významnými zastánci novelizace mechanismu revize smluv směrem k využívání konventu. Druhá hypotéza, založená na charakteru evropské stranické reprezentace a jejích funkcí, je postavena na domněnce, že navzdory proklamované ideové rozdílnosti budou představy obou stranických uskupení o dalším vývoji EU velmi blízké a nebudou vytvářet skutečné alternativy. Tato hypotéza byla formulována na základě fungování politického systému EU, kde nedochází ke klasické politické polarizaci mezi institucemi, členskými státy a dalšími subjekty, ale kde se spíše projevuje polarizace prointegračních versus mezivládních strategií. Pro evropské politické strany je v případě formulování dalších priorit v první řadě významné jejich posilování v rámci tohoto systému, respektive posilování EP. Potvrzení této hypotézy by mj. znamenalo, že stávající princip fungování evropských politických stran neumožňuje, aby tyto strany reprezentovaly na nadnárodní úrovni skutečně alternativní ideové postoje k evropským otázkám, a proto nemohou v případě konventu představovat zdroj legitimacy ústavního návrhu (Magnette, 2003, s. 21–41).

Analýza bude prováděna v pěti rovinách. Nejprve budou srovnány výchozí postoje obou stran k reformě institucionální struktury EU a jejich interpretace Smlouvy z Nice, dále postoje obou evropských uskupení k myšlence svolání konventu a jejich aktivity a zastávané pozice při konventních jednáních. Pozornost bude také věnována hodnocení definitivní verze ústavního návrhu z hlediska ELS a SES a nakonec budou srovnány postoje stran k mezivládní konferenci, na níž měla být přijata evropská ústavní smlouva.

POSTOJ EVROPSKÝCH STRAN K REFORMĚ INSTITUCÍ A KE SMLouvĚ Z NICE

ELS měla již před zahájením konventu formulovány konkrétní představy o dalším vývoji EU a sama vystupovala jako jeden z iniciátorů reformního procesu. Konzistentní postoj k těmto otázkám se projevil již na 14. kongresu ELS v Berlíně (11.–13. 1. 2001).

V rozsáhlé závěrečné rezoluci s názvem *Unie hodnot* byl problematice revize EU věnován samostatný oddíl s názvem *Evropská ústavní forma a struktura*.² ELS se zde vyslovila pro přijetí evropské ústavy, základní či ústavní smlouvy, která by definovala rozhodovací procedury, stanovila rozložení moci a zahrnovala *Evropskou chartu základních práv (Unie hodnot – závěrečný text kongresu, 2001)*.

Ke Smlouvě z Nice se ELS stavěla kriticky, považovala ji pouze za dílčí posun, který má sice z hlediska rozšiřování velký význam, ale nemůže být z „kapacitních“ důvodů pro rozšíření funkční. Rezervovaný postoj strany vyplýval také ze zklamání z nedostatečného používání kvalifikované většiny pro rozhodovací procesy v jednotlivých politikách, z nedostatečné aplikace procedury spolurozhodování, ze slabé pozice vnitrostátních parlamentů, jakož i ze samotného způsobu uzavření mezivládní dohody.

Konkrétní návrhy k reformě institucí byly rozpracovány na tzv. studijních dnech ELS v Římě ve dnech 24.–25. 9. 2001 (*Závěrečná deklarace o budoucnosti EU z Říma, 2001*) a následně 13. 12. 2001 na pracovním setkání v Meise, kde byl přijat dokument s názvem *Ústava pro funkční Evropu (Ústava pro funkční Evropu, 2001)*. Oba dokumenty vycházejí z přesvědčení, že reforma není bojem mezi členskými státy o vliv v budoucí EU, ale spíše možností jak společně vytvořit tým, který by byl akceschopný a mohl by obstát také v oblasti současných mezinárodních vztahů. Základem reformy by mělo být přesné rozčlenění kompetencí a odpovědnosti včleněné do ústavního textu,³ včetně opatření proti nekontrolovatelné expanzi unijních kompetencí. ELS ve druhém dokumentu navrhuje, aby se arbitrem sporů, týkajících se rozdělení kompetencí, stal nově vytvořený ústavní soud, popřípadě ústavní komora Evropského soudního dvora (ESD). V textu zmíněného dokumentu se ELS dále zabývala postavením EP, národních parlamentů, Komise a Rady EU. Podle návrhu ELS musí být EP postaven na stejnou úroveň jako Rada, a to včetně vlivu v rozpočtové proceduře. Distribuce poslaneckých mandátů (maximálně 700 poslanců) by měla odrážet rozložení populace EU a nejmenším státům zaručovat minimální účast. Volby, jejichž podmínkou je posílení politických stran na evropské úrovni, musejí být podle představy ELS postaveny na společných principech (např. proporční zastoupení, definování územních obvodů, preferenční hlasy). V případě Rady je nezbytné řešit její rozříštěnost, danou slabou koordinací mezi jednotlivými sektorovými formami, netransparentnost procesu rozhodování a ztrátu efektivnosti jednání. ELS navrhla proto sloučit Radu do jediné formace, otevřít zasedání Rady veřejnosti v těch případech, kdy zasedá jako zákonodárce, a publikovat veškeré její závěry. Rada by měla rozhodovat výhradně kvalifikovanou většinou s výjimkou hlasování o změně smlouvy, o vstupu nových členů, o rozhodnutí o vlastních příjmech a o změně redistribuce finančních prostředků.

Návrhy ELS, týkající se postavení Komise, se soustředily na zvýšení odpovědnosti jednotlivých komisařů v úřadu a na proces volby. Procesu volby předsedy Komise by měl dominovat EP, který by nominoval a následně volil kandidáta na předsedu, jehož by Rada pouze potvrzovala kvalifikovanou většinou. Komisaře by pak vybíral přímo předseda Komise. Následně by Komise jako celek byla opět schvalována EP a Radou pouze potvrzována.

Také SES se v roce 2001 přihlásila k nutnosti reformovat institucionální strukturu EU. Stalo se tak na jejím kongresu, který se konal v květnu 2001 v Berlíně (*Bezpečnost ve změnách, 2001*). Strana vyjádřila nespokojenost se stávajícím uspořádáním rozhodovacích mechanismů také v *Deklaraci o budoucnosti Evropy*, přijaté v Tallinu v závěru roku 2001. Podrobněji ovšem socialisté upřesnili své představy až v průběhu následujícího roku.

Prvním stěžejním dokumentem SES v roce 2002 byla deklarace *Evropský projekt pro socialisty: Nový federalismus*. Východiskem pro její formulování bylo zklamání SES z výsledků jednání Evropské rady v Nice, jehož závěry jsou v dokumentu označeny za minimální a nesrozumitelné (*Evropský projekt pro socialisty... , 2002*). V textu se objevuje rovněž podobně jako v případě ELS kritika mezivládní konference jako metody pro proměnu Unie a návrh na svolání konventu o unijních principech a o jejím charakteru (*Evropský projekt pro*

socialisty..., 2002). Metodu provádění revize prostřednictvím konventu SES jednoznačně preferovala před reformami připravovanými v rámci mezivládních konferencí.

Svou kritiku Smlouvy z Nice postavila SES na výrazně profederalistické argumentaci. Výsledky konference v Nice strana považovala za projev krize evropanství a za projev vzestupu národního egoismu. Nedostatek společných evropských idejí se podle socialistů projevil o to více, že Unie na přelomu milénia procházela krizí. Nástroj mezivládní konference tuto krizi nedokázal odstranit, spíše přispěl k jejímu prohloubení, protože konference svým průběhem paralyzovala rozhodovací mechanismy Unie, která se pro občany stala ještě neprůhlednější a složitější. EU se tak dostala do stadia, v němž nedokázala plnit dvě základní funkce: mezinárodní obranu svého sociálního modelu a participaci na vytváření harmonického světa. Jako způsob řešení takto popsané krize navrhovali socialisté celkovou rekonstrukci Unie, a to za použití demokratičtější a efektivnější metody, než kterou nabízí mezivládní konference.

Z institucionálního hlediska SES navrhovala větší personalizaci EU, a to pomocí vytvoření čitelných a silných řídicích funkcí a posílení EP. Šlo jí především o rozšíření spolutřídňovací procedury a o to, aby Parlament schvaloval nominaci všech klíčových představitelů EU. V souvislosti s Radou požadovala SES reformu předsednictví směrem k dosažení větší kontinuity, dále rozšíření rozhodování kvalifikovanou většinou a její redefinici na dvojitou majoritu států a obyvatelstva. Komise měla v představách SES plnit roli evropské vlády (*Úspěšný konvent o budoucnosti EU...*, 2002), jejím členem měl být Vysoký představitel EU pro Společnou bezpečnostní a zahraniční politiku (SBZP), a předseda Komise měl být přímo volen Evropským parlamentem.

Další upřesnění reformního programu SES se uskutečnilo v říjnu 2002, kdy strana vydala dokument *Priority pro Evropu*. Hlavními body reformy, které navrhovala SES, bylo opět zásadní posílení vlivu EP, reformulace a prodloužení předsednictví Rady ministrů, omezení mechanismu jednomyslného rozhodování pouze na ústavní otázky či na problematiku národní suverenity a maximální možné rozšíření rozhodování tzv. dvojí většinou zemí a obyvatelstva. SES v tomto dokumentu dále požadovala vznik jednotného centra pro zahraniční a bezpečnostní politiku EU⁴ a posílení pozice předsedy Komise, k níž by mělo dojít jak jeho přímou volbou EP, tak tím, že by měl právo přerozdělovat komisařům jejich rezorty⁵ (*Priority pro Evropu...*, 2002).

Z analýzy dokumentů obou sledovaných frakcí ke patrné, že se ke Smlouvě z Nice stávaly shodně kriticky. Argumentace ELS byla postavena na nedostatečné funkčnosti institucionálního systému, na kapacitních omezeních a na nutnosti podpořit akceschopnost EU, důvodem kritiky na straně SES byla naopak nesrozumitelnost, neprůhlednost pro evropské občany a „krize evropanství“. Postoj ELS byl formulován daleko precizněji a s větším předstihem. Zatímco u ELS byl kladen důraz na pokus o rozdělení kompetencí a zvýšení kontroly, SES se soustředila na personifikaci a na posílení řídicích funkcí v EU. Ve většině návrhů, i když lze mluvit o částečně odlišném motivování a o rozdílném zdůvodnění, se však strany v konkrétních bodech shodovaly.

ELS A SES JAKO PODPOROVATELKY METODY KONVENTU

ELS byla již od počátku diskuzí o reformě oponentem metody mezivládní konference. Byla přesvědčena, že mezivládní konfrontace neumožňuje dosáhnout významného reformního pokroku a znemožňuje, aby se do jednání zapojil EP a členové národních parlamentů. Proto se ELS stala zásadním obhájcem vedení diskuze o budoucnosti EU prostřednictvím konventu, který podle jejího přesvědčení představuje demokratickou formu diskuze, zcela odlišnou od způsobu jednání reprezentantů členských států.⁶ ELS proto již v prosinci 2001 navrhla, aby se budoucí konvent skládal z reprezentantů vlád, Komise, EP a národních parlamentů a aby zapojil do diskuze reprezentace občanské společnosti, nezávislé experty a v roli pozorovatelů též kandidátské státy a zástupce Výboru regionů, Hospodářského a sociálního výboru. ELS požadovala, aby konvent byl transparentní strukturou, je-

hož jednání musí být otevřené veřejnosti (*Ústava pro funkční Evropu, 2001*). Až teprve výstup konventu by měl sloužit jako základ pro jednání mezivládní konference.⁷

Zásady, včleněné do *Deklarace o budoucnosti Evropy*, přijaté na summitu Evropské rady v Laekenu 15.–16. 12. 2001, byly předsedou parlamentní frakce ELS-ED Hans-Gerterem Pötteringem pozitivně hodnoceny již na tiskové konferenci dne 13. 12. 2001 (*Tisková zpráva ELS-ED, 13. 12. 2001*). Pöttering uvítal, že součástí laekenské deklarace bude konkrétní vymezení konventu, především pak jmenování Valéry Giscarda d'Estaing do funkce předsedy. ELS nicméně nesouhlasila s návrhem, aby konvent vypracoval jako výstup svého jednání výčet alternativ. Frakce naopak navrhovala, aby konvent vypracoval jediný a kompaktní návrh. Tento závěr podpořil před zahájením konventu 27. 2. 2002 také předseda konventní delegace ELS Elmar Brok (*Skupina ELS-ED, 25. a 27. 2. 2002*).

Socialisté se ke konventu jako k metodě revize smluv a institucionální struktury přiklání něli dlouhodobě. Vycházeli přitom z předchozí zkušenosti s nástroji konventu při vytváření Charty základních práv (*Bezpečnost ve změnách, 2001*), kde se podle nich tato metoda osvědčila. Druhým, již zmíněným motivem bylo rozčarování z průběhu a závěrů mezivládní konference v Nice.

Na mechanismu konventu SES oceňovala podobně jako ELS možnost zapojení širokého spektra aktérů, a to jak z národní, tak i evropské politické roviny. Úkolem konventu mělo být – podobně jako to požadovala ELS – vytvoření koherentního ústavního textu, který by následná mezivládní konference přijala. Důležitost konventu se SES snažila ukázat v kontextu voleb do EP. Ústavní text a průběh jednání měl totiž přispět k větší demokratizaci, průhlednosti a efektivnosti EU (*Deklarace o budoucnosti Evropy, 2001*).

Z hlediska jednacích mechanismů nebyla SES příliš nakloněna rozdělení konventu do pracovních skupin. Socialističtí delegáti se obávali, že skupiny budou produkovat nadměrné množství textů, které plénum konventu nezvládne projednat. Strana navíc vytvořila vlastní pracovní skupiny, jejichž dělení neodpovídalo později schválené struktuře skupin v rámci konventu (*Tisková zpráva SES, 23. 5. 2002*).

Postoj obou frakcí ke svolání konventu byl jednoznačně pozitivní a vycházel prakticky ze stejné argumentace. ELS i SES se ztotožňovaly s modelem konventu jako ústavodárského shromáždění, a to navzdory faktu, že laekenská deklarace k této definici nepřistoupila. Konvent byl ve srovnání s ustáleným modelem revize smluv pro obě strany alternativou jak přímo zasáhnout do smluvních textů a pokusit se prosadit své postoje.

AKTIVITY A POSTOJE OBOU STRAN NA JEDNÁNÍ KONVENTU

ELS byla na konventu silně zastoupena. Z jejich řad bylo 32 plnoprávných delegátů, 20 náhradníků a 3 pozorovatelé. Předsedou konventu byl člen ELS Valéry Giscard d'Estaing, místopředsedou Jean-Luc Dehaene a v předsednictvu konventu zasedli další tři členové ELS. Frakci ELS-ED v EP na konventu zastupovalo šest členů a stejný počet náhradníků. Již v průběhu prvního zasedání konventu dne 28. 2. 2002 vyjádřili reprezentanti ELS přesvědčení o dosažení konsenzu navzdory institucionálním a národnostním rozdílům mezi jednotlivými členy konventu. V diskuzi o jednacím řádu konventu podporovala ELS možnost opakovaného zrevidování již jednou uzavřených otázek.

Postoje strany k reformě institucí byly vyjádřeny v dokumentu s názvem *Na cestě ke společnosti založené na hodnotách*, který byl také představen na prvním zasedání konventu⁸ (*Na cestě ke společnosti založené na hodnotách, 2002*). Během jednání konventu formulovala ELS několik podnětů, které byly publikovány ve formě samostatných textů (pracovních studií).

Jedním z nejdůležitějších témat byla pro ELS otázka subsidiarity. Proto se příspěvek z 23. 7. 2002 zabýval otázkou prosazení kontroly plnění subsidiarity prostřednictvím soudu, respektive předpokládal zavedení ex post soudní revize realizované pomocí zvlášť zřízené komory ESD. Podnět ke kontrolní proceduře měl vycházet z Komise, ze skupiny států v Radě, z EP, z vnitrostátního parlamentu a z regionů s legislativními

kompetencemi, a to do jednoho měsíce od data přijetí legislativy (*Příspěvek ELS-ED k subsidiaritě, 2002*).

Dalším podrobným příspěvkem ke konventní diskuzi byl dokument s názvem *Ústava pro silnou Evropu*, vypracovaný na konferenci ELS v portugalském Estorilu ve dnech 17.–18. 10. 2002. Strana zde požadovala, aby byla ústava či ústavní smlouva v budoucnu změnitelná na základě dohody členských států s tím, že do procesu novelizace by měl být zahrnut také EP. V návaznosti na již dříve deklarované postoje se ELS v Estorilu vyslovila ve prospěch jednotné právní subjektivity EU, pro odstranění pilířů a pro zevšeobecnění tzv. komunitární metody Společenství. V přijatém dokumentu navrhuje ELS zrovnoprávnění EP v rozpočtovém řízení, posílení vlivu Rady ministrů zahraničních věcí, která by měla být z hlediska výkonu činností rozdělena na Všeobecnou radu a na Radu pro zahraničních záležitosti. V souvislosti s předsednictvím se v návrhu z Estorilu ELS vyslovila pro zachování rovného přístupu k instituci předsednictví. Monopol na legislativní iniciativu by podle dokumentu měl zůstat zachován Komisi. Strana zde přesněji specifikovala rovněž svou představu o mechanismu navrhování kandidáta na předsedu Komise, který by měl do budoucna být nominován nikoli pouze vládami, ale také prostřednictvím politických stran, a tak odrážet výsledek voleb do EP.⁹ V dokument z Estorilu ELS navrhla též tři základní kategorie kompetencí: principiálně vykonávané členskými státy, unijní kompetence a sdílené kompetence. Poslední soubor kompetencí je možné dále členit do tří oblastí: na oblast, kde EU stanovuje základní pravidla, na sektory, kde EU intervnuje pouze podpůrně, a na oblasti, kde koordinuje aktivity států (*Ústava pro silnou Evropu, 2002*).

V lednu 2003 ELS zformovala politické priority, které se snažila na konventu v průběhu roku prosadit. Soustředila se především na postavení EP a na mechanismus hlasování v Radě¹⁰ (*Skupina ELS-ED, 8. 1. 2003*). Za poměrně významné lze z hlediska dalšího průběhu konventu hodnotit vystoupení francouzského politika, poslance EP Alaina Lamassourea společně s dalšími 30 členy konventu na jeho jednání 20. 1. 2003. Lamassoure se ve svém návrhu pokusil o zpřehlednění nejvýznamnějších úkolů s cílem zrychlit činnost konventu v závěrečném období a soustředit jeho úsilí na nejvýznamnější otázky. V souvislosti s reformou Rady ELS prostřednictvím Lamassourea navrhla aplikaci spolurozhodovací procedury a kvalifikované většiny jako závazné normy, zpřístupnění jednání Rady veřejnosti, vytvoření dvojí většiny a hlasování superkvalifikovanou většinou v konkrétních položkách ústavy (např. harmonizace daní, vlastní zdroje EU, institucionální ustanovení, hlasování o rozšíření pravomocí). Lamassoure požadoval také zapojení Rady do výkonu exekutivních funkcí v oblasti koordinace makroekonomických kritérií členských států, při řízení bezpečnostní a obranné politiky a při harmonizaci národních politik v oblasti justice a vnitřních věcí. V případě EP navrhoval, aby měl Parlament právo souhlasu při uzavírání mezinárodních dohod, včetně obchodních, při rozhodování o expanzi pravomocí EU, při rozhodování o posílení spolupráci a při všech revizích ústavy. V souvislosti s EP strana upřesnila svou představu, že volební mechanismus při volbách do EP by měl být revidován tak, aby volby probíhaly na základě celoevropské kandidátky.

Lamassoureaův návrh obsahoval rovněž požadavek na vytvoření právní subjektivity EU a na spojení tří pilířů do jedné struktury, a to i za cenu odlišných rozhodovacích procesů, nicméně s přesnou hierarchizací právních norem. V souvislosti s tím zdůrazňoval nutnost rozšíření jurisdikce ESD, v jehož rámci musí být vybudován ústavní soud. V otázce rozpočtu ELS navrhovala, aby byly finanční perspektivy EU závazné, aby byla zjednodušená rozpočtová procedura a aby byly potlačeny rozdíly mezi mandatorními a volitelnými výdaji. V oblasti plánování byl vznesen požadavek, aby Evropská rada po konzultaci s EP na návrh Komise přijímala víceleté politické strategie. V případě ústavy Lamassoureaova skupina navrhovala zakotvení mechanismu změny výhradně ve spolupráci s konventem. Současně požadovala, aby část ústavy, která se věnuje základním principům, musela být revidována na základě „silnější“ procedury než částí, v nichž budou popsány politiky (*Skupina ELS-ED, 20. 1. 2003*).

ELS se v konventu snažila prosadit ještě dva další, z jejího hlediska velmi významné požadavky. Opakovaně usilovala včlenit do textu preambule ústavní smlouvy odkaz na křesťanské hodnoty a tradice Evropy. Proto např. 31. 1. 2003 předložila návrh, aby se do textu ústavy zařadilo ustanovení, inspirované Chartou základních práv a Ústavou Polska. ELS navrhovala vložit do preambule ústavní smlouvy odkaz „na hodnoty těch, kdo věří v Boha jako zdroj pravdy, práva, dobra a krásy, a stejně tak i těch, kdo nesdílejí tuto víru, ale respektují tyto univerzální hodnoty vyvěrající z jiných zdrojů“ (Evropský konvent, S. I.).

Druhým významným tématem ELS byla snaha o posílení komunitární metody ve sféře SZBP tak, aby se odstranily slabosti tohoto pilíře. Prostřednictvím vystoupení E. Broka strana v průběhu března 2003 podporovala vytvoření funkce ministra zahraničí, který by byl současně místopředsedou Komise, čímž by byl zajištěn komunitární charakter zahraniční a bezpečnostní politiky Unie.

Působení ELS v konventu se významně projevilo také v souvislosti s bouřlivou diskuzí, týkající se způsobu jeho jednání. Zvláště od května 2002 strana odmítala rostoucí polarizaci mezi členskými státy a snažila se o posílení vzájemné komunikace.¹¹ Již v dubnu 2003 totiž vyvrcholil spor mezi předsednictvem konventu a jeho členy, když plénum znamenalo pokusy předsednictva nerespektovat většinové postoje a prosadit do závěrečného textu změny, které již nebude možné revidovat vzhledem k časovému horizontu jednání. ELS byla zneklidněna především předsednictvem prosazovanými postoji v otázce ministra zahraničních věcí EU, návrhy na omezení počtu komisařů, ponecháním jednotnosti v oblasti zahraniční politiky a prosazováním instituce nového předsedy EU. ELS se několikrát vymezila vůči tomuto francouzsko-německému návrhu a upozornila, že by mohl způsobit soutěžení mezi předsedou Komise a nově definovaným předsedou EU, a tím poškodit rovnováhu mezi institucemi ve prospěch členských států. Strana se současně domnívala, že takto definovaný předseda Rady neodpovídá principům demokratické legitimacy (Skupina ELS-ED, 15. 1. 2003), a proto opakovaně vyzývala ke zvážení, zda má být součástí návrhu ústavy. Když ovšem neuspěla se stažením návrhu, modifikovala svůj postoj a prosazovala, aby byl budoucí předsednický úřad EU kompatibilní s jinými institucemi. Tím by se totiž podle strategie ELS ponechala do budoucna otevřená možnost, aby se předseda EU stal současně předsedou Komise (Skupina ELS-ED, 4. 6. 2003).

Spor mezi předsednictvem a většinou částí pléna, který se vyhroutil především v otázce předsednictví, pokračoval neochotou předsednictva zakotvit do návrhu ústavy užití kvalifikované většiny v oblasti SZBP, sporem o příslušnost služby pro vnější akce a soudní kontrolou Evropské obranné agentury. ELS se v těchto otázkách prostřednictvím H.-G. Pöteringa a E. Broka jednoznačně postavila proti předsednictvu a upozornila, že jeho postup je v rozporu s principy solidarity a nediskriminace malých zemí v EU. Ve své kritice předsednictva také frakce ELS-ED zdůraznila, že předsednictvo selhalo v roli mediátora, nereflektovalo stanoviska pracovních skupin a resignovalo na svůj úkol formulovat většinový postoj konventu.¹² Podle ELS se tím konvent stal pouze „skrytou mezivládní konferencí“ (Skupina ELS-ED, 27. a 30. 5. 2003).

SES tvořila na konventu nejpočetnější skupinu. Z jejích řad bylo 34 plnoprávných delegátů, 20 náhradníků a tři pozorovatelé, její místopředseda Guliano Amato byl zvolen místopředsedou konventu a v jeho předsednictvu zasedli další čtyři socialisté. Frakci SES v EP na konventu zastupovalo pět poslanců a stejný počet náhradníků.

Také evropští socialisté se v první fázi jednání konventu soustředili na formulování vlastních priorit a na jejich precizaci. V červenci 2002 SES vydala programový dokument s názvem *Úspěšný konvent o budoucnosti EU: Naše základy*, v němž vymezila své pozice pro další průběh jednání. Socialisté vytyčili čtyři priority, z nichž první bylo vytvoření evropského sociálního modelu, který by byl založen na plné zaměstnanosti, na trvale udržitelném rozvoji, na inovaci a na sociální soudržnosti. Druhou ambicí SES byla Unie jako prostor svobody, bezpečnosti a spravedlnosti a jako třetí cíl byla uvedena snaha posílit pozici EU jako mezinárodněpolitického aktéra. Čtvrtou prioritou SES bylo přiblížení EU ob-

čanům a zprůhlednění jejího politického systému. V souvislosti s důrazem na sociální rozměr Unie SES požadovala zakotvení Charty základních práv do budoucího ústavního textu, stejně jako závaznost principu rovnosti pohlaví. Socialisté zde zdůraznili také požadavek, aby koordinaci měnové politiky doprovázela též koordinace sociální politiky (*Úspěšný konvent o budoucnosti EU...*, 2002).

V souvislosti s vlastní vizí Unie jako oblasti spravedlnosti, bezpečí a svobody SES navrhovala i posílení pravomocí EP. Pozice Parlamentu měla být zesílena zavedením spolurozhodovací procedury v oblasti vnitra a spravedlnosti. Rovněž ve vztahu k SBZP měl EP získat více vlivu, a to závazným schvalováním všech důležitých mezinárodních závazků. Dalšími kroky k posílení EU jako významného aktéra mezinárodní politiky mělo být odstranění konkurence mezi Komisí a Radou při vnějším zastupování EU a rozšíření možností rozhodování kvalifikovanou většinou jak ve SBZP, tak i ve Společné obchodní politice.

Nejvíce pozornosti SES věnovala vnitřní reformě Unie. Hlavním cílem podobně jako v případě ELS byla pro SES revize a především zjednodušení smluvního rámce. Podle socialistů měla ze stávajících čtyřech dokumentů vzniknout jedna smlouva, která by definovala jak základní ústavní a hodnotové principy EU, tak i společné politiky (*Úspěšný konvent o budoucnosti EU...*, 2002). Smluvní rámec měl být simplifikován do ústavy, která by definovala cíle a rysy Unie i vztahy mezi jejími orgány. Ústava měla obsahovat také Chartu základních práv. Představa socialistů o ústavním dokumentu se ovšem postupně utvářela. Zatímco v některých prohlášeních SES hovořila o jednom ústavním textu, tak např. v prohlášení *Priority pro Evropu* se zmiňovala o dvou dokumentech, přičemž vedle ústavy měla existovat smlouva, vymezující a nahrazující stávající pilířovou strukturu Unie (*Priority pro Evropu...*, 2002).

V návaznosti na programové dokumenty se zástupci SES soustředili v průběhu konventu na dvě nejdůležitější otázky: na institucionální reformu a na sociální dimenzi Evropy. V oblasti institucionální reformy se představitelům SES podařilo formulovat některé návrhy, jež byly přijatelné také pro delegáty z dalších politických formací. Socialisté tak brzy na konventu získali první úspěchy. V lednu 2003 mohl K. Hänsch konstatovat téměř naprostou shodu konventu na uplatnění spolurozhodovací procedury EP, včetně přijímání rozpočtu, a shodu v otázce spojení funkcí Vysokého představitele pro SBZP a komisaře pro vnější vztahy (*Skupina SES*, 22. 1. 2003). Většina delegátů v té době souhlasila též s oddělením legislativní a výkonné funkce Rady ministrů i s volbou předsedy Komise v EP. Kontroverzními ovšem nadále zůstávala především problematika úpravy vztahů mezi Komisí a Radou ministrů, role předsedy Evropské rady a definování předsednictví Rady ministrů.

Předsednictví Rady ministrů a problematika politického vedení EU se staly pravděpodobně nejdiskutovanějšími aspekty institucionální reformy. Jednomyslný postoj nezaujali v průběhu konventu ani sami představitelé SES. Zatímco K. Hänsch (*Skupina SES*, 21. 1. 2003) považoval francouzsko-německý model „*twin-peaks presidency*“¹³ za možnou variantu budoucího vedení EU, Anne Van Lanckerová (*Skupina SES*, 22. 1. 2003) myšlenku zavedení instituce stálého předsedy Evropské rady odmítla. SES se tak nedokázala shodnout na koherentní představě budoucího vedení EU. V závěru dubna 2003, kdy konvent jednal o člácích návrhu ústavy, které problematiku vedení „ošetřovaly“, se Giorgio Napolitano (*Skupina SES*, 25. 4. 2003), socialistický předseda ústavního výboru EP, zmohl jen na konstatování, že v otázce vedení Unie jsou názory široce rozděleny.¹⁴

Shoda naopak v rámci SES panovala v tom, že se Evropská rada musí vrátit ke své původní funkci určovatele priorit a dalšího směřování EU. Konfliktní nebylo ani téma spojení funkcí Vysokého představitele pro SBZP a komisaře pro vnější vztahy. Na zavedení funkce evropského ministra zahraničních věcí se socialisté shodli jednomyslně (*Tisková zpráva SES*, 13. 6. 2003, s. 3).

S blížícím se závěrem konventu začali zástupci SES zaujímat ve sporných institucionálních otázkách kompromisní pozici. Např. Olivier Duhamel (*Skupina SES*, 15. 5. 2003)

vyzval v polovině května 2003 k přijetí takového návrhu, který by byl v souvislosti s předsednictvím a Komisí přijatelný pro všechny strany. Socialisté tak rezignovali na prosazení vlastních představ mj. proto, že v problematice předsednictví Evropské rady a předsednictví Rady ministrů nebyli sami jednotní, a svou aktivitu směřovali k vytvoření obecně přijatelného návrhu. Ostatně již od března 2003 K. Hänsch upozorňoval na nutnost uzavřít jednání konventu ve stanoveném termínu (*Skupina SES, 11. 3. 2003*).

Na začátku června 2003 SES uspořádala pro své konventní delegáty seminář v Amsterdamu. Jeho cílem bylo stanovení taktiky a požadavků pro poslední fázi jednání konventu. Na tomto semináři se delegáti jednomyslně rozhodli podpořit připravený návrh ústavy. Základní motiv byl pro SES obdobný, jako tomu bylo v případě ELS, totiž představa, že konvent musí vytvořit koherentní ústavní text, který předloží mezivládní konferenci, nikoli tedy „jen“ soubor variant, mezi nimiž bude teprve mezivládní konference rozhodovat. SES proto akceptovala zachování jednomyslnosti v záležitostech obranné politiky (*Tisková zpráva SES, 13. 6. 2003*), byť někteří delegáti požadovali v průběhu konventu aplikaci kvalifikované většiny na celou oblast SBZP (*Skupina SES, 19. 5. 2003*). Strana podpořila vznik Legislativní rady. Předseda Komise měl být podle závěrů semináře volen poté, kdy Evropská rada jeho nominaci zkonzultuje s politickými frakcemi EP (*Tisková zpráva SES, 13. 6. 2003*).

Přes snahu dospět ke kompromisu zůstala i po amsterodamském jednání problematika předsednictví Rady ministrů otevřená. Většina delegátů dospěla k názoru, že rozhodnutí o zavedení funkce stálého předsedy Evropské rady musí záviset na dalších institucionálních otázkách. Stálý předseda Evropské rady byl pro socialisty přijatelný jen za předpokladu přesného definování náplně této funkce. Podle SES by měl být především předsedajícím jednání Evropské rady, tvůrcem a vyhledavačem konsenzu a propagátorem evropských idejí (*Tisková zpráva SES, 13. 6. 2003*). Tento návrh byl nakonec formulován pouze jako doporučení pro socialistické delegáty, nikoli jako závazná instrukce pro postup na konventu, což potvrzuje vnitřní nejednotnost SES v otázce předsednictví.

Požadavky, které socialisté pro konvent stanovili na amsterodamském jednání, se většinou týkaly sociálních otázek. V této oblasti totiž SES v předchozím průběhu konventu nebyla tak úspěšná jako při prosazování své představy institucionální reformy, přestože se ve významu sociální problematiky obecně shodovala se zástupci ELS (*Skupina SES, 19. 12. 2002*). V rámci pracovní skupiny „*Social Europe*“,¹⁵ která se v konventu vytvořila, si socialisté stanovili za cíl pevné zakotvení evropského sociálního modelu do ústavy, institucionalizaci sociální ochrany a rovnosti pohlaví a především začlenění Charty základních práv do ústavního dokumentu (*Skupina SES, 19. 12. 2002*). V Amsterdamu byly všechny tyto body označeny za prioritu pro poslední fázi jednání (*Tisková zpráva SES, 13. 6. 2003, s. 1*). Skupina „*Social Europe*“ (a její členové za SES) si v průběhu konventu opakovaně stěžovala na opomíjení svých podnětů, a to i těch, na nichž se její delegáti jednomyslně shodli. V dubnu 2003 proto Helle Thorningová-Schmidtová (*Skupina SES, 24. 4. 2003*) kritizovala, že předsednictvo konventu nezařadilo do návrhu ústavy zmínku o sociálním partnerství ani další požadované změny v sociální oblasti. K posílení důrazu na sociální rozměr Unie vyzvali také členové Spinelliho skupiny v textu *Evropa, kterou potřebujeme*. V závěru května téhož roku dokonce Anne Van Lanckerová (*Skupina SES, 27. 5. 2003*) organizovala podpisovou kampaň¹⁶ za začlenění závěrů skupiny „*Social Europe*“ do ústavy. Pro větší zdůraznění sociální problematiky v ústavě se v závěru května vyslovil rovněž E. Baron (*Skupina SES, 28. 5. 2003*), předseda frakce SES v EP. Delegáti SES tedy bojovali o zařazení svých sociálních požadavků do textu ústavního návrhu až do závěru jednání konventu.¹⁷

Na rozdíl od ELS většina socialistických delegátů požadovala, aby se v ústavním návrhu nevyskytovaly zmínky o křesťanství (*Skupina SES, 28. 2. 2003 a 12. 6. 2003*).

V průběhu jednání konventu ELS vykazovala větší konzistenci a důslednost při formulování a prosazování svých postojů než SES, která nedokázala zaujmout společné stano-

visko k otázce předsednictví EU a více dílčích postojů publikovala také v souvislosti s volbou způsobu revize smluv. Zatímco pro ELS byla typická snaha prezentovat se jako „motor“ konvenční diskuze a díky tomuto úsilí se ELS stala jednou ze stran vnitrokonvenčního sporu, SES setrvala ve vyčkávací pozici. Během tohoto období socialistická frakce opakovaně formulovala priority pro jednání, které vycházely z její ideologické pozice. Navzdory své početní převaze nepředstavovala ale sílu, která by prosadila projednávání vlastních témat a následně jejich začlenění do návrhu ústavy. V případě obou stran však v průběhu zasedání konventu došlo ke zřetelnému preferování otázek, týkajících se institucionální reformy, respektive těch bodů, jejichž výsledkem je posílení supranacionalizace Evropské unie.

POZICE EVROPSKÝCH STRAN K DEFINITIVNÍ VERZI ÚSTAVNÍHO NÁVRHU

V závěru konventu dne 13. června ELS konstatovala celkové potěšení z jeho výsledků, které označila za historický úspěch a vyvážený kompromis (*Skupina ELS-ED*, 26. 6. 2003). Ve druhé polovině června zazněla ve vystoupeních H.-G. Pötteringa, E. Broka a další představitelů ELS četná hodnotící stanoviska ke konvenčním výsledkům. Posléze byly postoje strany k ústavnímu návrhu shrnuty na studijním soustředění v Kodani ve dnech 25.–26. 6. 2003. Za jednoznačný úspěch strana označila dvojí legitimitu EU, posílení vlivu občanů a nevládních organizací, kvalifikovanou většinu jako rozhodovací pravidlo, posílení vlivu EP, odstranění pilířové konstrukce a rozdělení kompetencí, zjednodušení právních nástrojů, zachování rovnováhy institucí díky odstranění rotačního předsednictví v Radě, odpovědnost ministra zahraničních věcí EP a jeho současné postavení v rámci Komise, začlenění Charty základních lidských práv do ústavy a právní subjektivitu EU. Zvláště potom ELS vyzvedla nový mechanismus nominace předsedy Komise, jehož osoba má být navrhována s ohledem na výsledek evropských voleb. Podobně pozitivně ELS oceňovala zakotvení možnosti předsedy Komise požádat individuálního komisaře o rezignaci. Za jednoznačný přínos bylo také označeno posílení principu subsidiarity, respektive možnost prostřednictvím nového mechanismu sledovat jeho případné porušení.

Naproti tomu zřetelným neúspěchem byla podle ELS absence odkazu na křesťanské hodnoty v textu preambule. Nedokončenou otázkou byla změna způsobu hlasování v oblasti zahraniční politiky a bezpečnosti, a to navzdory upozornění frakce, že v této věci existoval mezi největšími politickými skupinami v EP konsenzus (*Skupina EP-ED*, 25. 6. 2003). Omezení počtu komisařů na patnáct E. Brok označil za kompromis. V případě tzv. hlasování dvojí většinou Brok konstatoval, že je možné, že státy, které budou tímto populačním měřítkem znevýhodněny, mohou získat v roce 2009 kompenzaci prostřednictvím nového rozdělení křesel v Evropském parlamentu.

K dalším návrhům, které ELS v závěru konventu neprosadila, patřila aplikace kvalifikované většiny v procesu harmonizace nepřímých daní a v oblasti obchodních dohod, audiovizí a kultury. Negativní postoj měla ELS také k francouzsko-německému návrhu volby předsedy EU, na jehož konfliktnost upozornil E. Brok již 10. 7. 2003. ELS se rovněž neúspěšně snažila o zjednodušení revizní procedury ústavy. V závěru hodnotící zprávy k výsledkům konventu ELS opětovně zdůraznila, že konsenzuální text ústavy, podpořený většinou konventu, by neměl být předmětem sporů na mezivládní konferenci.

Také SES považovala vytvoření ústavního textu za jednoznačný úspěch (*Skupina SES*, 3. 9. 2003). Straně se navíc v závěrečné fázi konventu podařilo prosadit většinu sociálních požadavků a výsledný konsenz byl pro ni tedy přijatelný. K. Hänsch (*Skupina SES*, 18. 6. 2003) zařadil mezi největší úspěchy konventu inkorporaci Charty základních práv do ústavního textu, začlenění principů trvale udržitelného rozvoje, rovnosti pohlaví a solidarity mezi základní hodnoty Unie, zjednodušení a zefektivnění rozhodovacích procesů, rozšíření spolurozhodovací procedury, posílení všech institucí vyvážením jejich moci a vytvoření postu evropského ministra zahraničních věcí.

Svůj postoj k ústavnímu textu SES shrnula v dokumentu *Jakou budoucnost pro Evropskou unii?* Socialisté si v něm připisují zásluhy na hlavních prvcích ústavy, k nimž kromě

Hänschem zmíněných bodů dále řadí právo Unie zajišťovat koordinaci nejen ekonomické, ale i sociální politiky, začlenění právní báze pro sociální partnerství a sociální dialog do ústavy a zajištění dialogu mezi nevládními organizacemi a Komisí (*Jakou budoucnost pro Evropskou unii?*, 2003).¹⁸

Profilace frakcí v rámci konventního jednání byla poměrně nevyvážená. Je možné konstatovat, že SES se snažila prosazovat spíše návrhy, odpovídající jejímu politickému zařazení. Po představení finálního textu mohla konstatovat, že část jejích priorit byla skutečně zanesena do návrhu ústavy. V mnoha případech však šlo již o konsenzuálně akceptované, nebo dokonce již prakticky aplikované položky. Konstatování úspěchu je proto v případě začlenění charty, udržitelného rozvoje nebo rovnosti pohlaví spíše politickým gestem než vyjádřením reálného politického úspěchu. ELS se více soustředila na institucionální návrhy, z nichž významněji vybočil pouze důraz na komunitarizaci SZBP a pokus o začlenění odkazu na křesťanství. V obou těchto pro ni zásadních otázkách neuspěla. Ani jedna ze stran nicméně nepostavila některý ze svých návrhů jako podmínku své podpory celého textu. Naopak se obě strany pokusily interpretovat výsledný návrh jako uspokojivý, nebo dokonce úspěšný.

POSTOJE ELS A SES K MEZIVLÁDNÍ KONFERENCI

Na zasedání rozšířeného summitu ELS v Řecku na Chalkidiki 19. 6. 2003 byla shrnuta očekávání a výzvy strany před nadcházející mezivládní konferencí. Cílem závěrečné rezoluce bylo především vyslovení se k vytváření jejího harmonogramu. ELS při formulaci prohlášení vycházela ze skutečnosti, že její členové fakticky představovali největší skupinu v konventu, že velkou část agendy aktivně spoluvytvářela a že ústava v mnohém reflektovala její očekávání z Estorilu. ELS proto vyzvala hlavy států a vlád ke splnění „jejich povinností“ a k vyjednání konečného textu ústavy na základě návrhů konventu v co nejkratší době. V této souvislosti ELS navrhla, aby vlády dokončily jednání do konce roku 2003 (*Skupina ELS-ED*, 19. 6. 2003).

Ve dnech 25.–26. 6. 2003 uspořádala ELS studijní soustředění v Kodani, kde mj. specifikovala svůj postoj a prosazovanou strategii pro mezivládní konferenci v Římě. Podpořila „krátkou mezivládní konferenci“ a zdůraznila nutnost úsilí o „zachování dialogu mezi konventem a reprezentanty mezivládní konference“ (*Skupina ELS-ED*, 25. 6. 2003). Dále konstatovala, že: 1) výsledek konventu je „základem“ pro jednání mezivládní konference; 2) mezivládní konference by měla být skončena do konce roku 2003 během italského předsednictví EU; 3) ELS nebude podporovat výzvu, aby byla ústava ve všech 25 státech ratifikována referendem¹⁹ (*Skupina ELS-ED*, 26. 6. 2003).

SES v souladu se svou předcházející kritikou mezivládních konferencí měla i ke konferenci, na níž měla být přijata ústava, od počátku spíše rezervovaný postoj. Na květnovém štrasburském semináři se socialističtí delegáti shodli na tom, že jakékoli budoucí změny ústavy by měly být přijímány opět formou konventu, nikoli v rámci mezivládního jednání. V červnu 2003, tedy ještě před přijetím textu ústavy konventem, požadoval G. Napolitano (*Skupina SES*, 12. 6. 2003) pro EP a předsednictví konventu právo konzultace k jakýmkoli změnám, které budoucí mezivládní konference přijme. V září 2003 v souvislosti s aktem přijímání ústavního textu EP vyzval předseda socialistické parlamentní skupiny E. Baron (*Skupina SES*, 3. 9. 2003) k otevřenosti mezivládní konference a k zapojení EP do jejího jednání.

Obavy, které SES měla, se podle její interpretace potvrdily záhy po zahájení mezivládní konference. Již v polovině října 2003 K. Hänsch (*Skupina SES*, 14. 10. 2003), reprezentant EP na jednání v Římě, prohlásil, že konference znamená pro ústavu nebezpečí, protože mnoho národních vlád nevzalo práci konventu vážně. Měsíc poté vyslovil podobné obavy Giulio Amato, a to zejména v souvislosti se snahou členských států oslabit na konferenci význam začlenění Charty základních práv a omezit pravomoci EP především v procesu přijímání rozpočtu (*Amato*, 2003, s. 1–2).

Pokus o posílení významu konventu byl společným postojem obou frakcí bez ohledu na jejich dosažené úspěchy. Zatímco ELS apelovala na maximální možné zkrácení mezi-vládního vyjednávání o ústavním textu, SES se soustředila na snahu prosadit podmínku konzultace EP, čímž by zachovala vliv frakcí na konventní návrh. Obě strany se také shodly ve snaze ukotvit nástroj konventu pro budoucí rozhodování o změnách smluv, aby tím zajistily svůj budoucí vliv na reformní proces.

ZÁVĚR: NÁVRH ÚSTAVY JAKO PROSTŘEDEK SUPRANACIONALIZACE

Návrhy, prosazované ELS a SES v průběhu diskuze o budoucnosti EU, je celkově možné rozčlenit do dvou základních kategorií: 1) skupina návrhů, k níž zaujímaly obě frakce souhlasný postoj a aktivně je prosazovaly; 2) kategorie sporných položek.

Většina návrhů, předkládaných ELS i SES, spadá do první kategorie. Šlo především o posílení EP, a to v legislativních i rozpočtových otázkách, o omezení používání jednomyslného hlasování s výjimkou ústavních otázek, o změnu mechanismu volby Komise ve prospěch EP, o rozšíření hlasování kvalifikovanou většinou v oblasti SZBP a o ustavení funkce ministra zahraničních věcí. Konkrétnost návrhů na řešení jednotlivých položek u obou stran byla proměnlivá.

V této souvislosti je možné konstatovat, že v první kategorii návrhů byly obě strany velmi úspěšné. Návrh ústavy rozšířil užití kvalifikované většiny, upevnil spolurozhodovací pozici EP, a to včetně jeho možnosti spolurozhodovat v plné šíři o mandatorních i nemandatorních výdajích. Dále došlo k významné homogenizaci vnějšího působení EU díky postavení místopředsedy Komise v čele Rady ministrů zahraničních věcí. Návrh ústavy obsahuje sice zásah do mechanismu volby Komise, který zohlednil požadavek, aby předseda Komise byl nominován v souladu s výsledkem voleb do EP (článek I-26 Ústavy). Nepodařilo se však prosadit návrh, aby volbu Komise realizoval výhradně EP, respektive aby byla Rada pověřena pouze potvrzovacím hlasováním (*srov. Pitrová, 2003*). Rovněž v oblasti SZBP došlo pouze k částečnému naplnění návrhů obou frakcí. Jediným zcela neúspěšným návrhem bylo úsilí o posun kvalifikované většiny v oblasti Společné zahraniční a bezpečnostní politiky.

V případě druhé kategorie návrhů je nejviditelnější otázka předsednictví EU. Návrhy evropských stran se zmiňovaly o prodloužení předsednictví, o restauraci Evropské rady v roli určovatele priorit, popřípadě o personalizaci EU, současně ale zdůrazňovaly rovnost v přístupu k předsednictví. Finální návrh volby předsednictva a prezidenta EU kvalifikovanou většinou na dobu 2,5 let s možností jednoho znovuzvolení (článek I-21 Ústavy EU) ovšem nakonec nebyl v souladu s představami obou frakcí. Obě strany návrh voleného předsedy EU buď deklaratorně odmítly (ELS), nebo vzhledem ke svým vnitřním rozporům a k neucelené koncepci reformy předsednictví zaujaly indiferentní pozici. Dílčí položkou, kterou v případě neúspěšného pokusu o zabránění začlenění tohoto ustanovení do návrhu ústavy ELS uvítala, byla kompatibilita mandátu předsedy EU s funkcemi v rámci Unie. Podle ELS totiž právě tato alternativa umožňuje budoucí sloučení funkce předsedy Komise a předsedy EU. Rozpolcenost SES společně s časovými okolnostmi podání tohoto návrhu nedovolila, aby se v této záležitosti zformovala dostatečná většina pro prosazení společného postoje.

Do této kategorie návrhů spadají také ty, které se nevyznačují konkrétními institucionálními podněty, ale ideově motivovanými předlohami. V případě ELS to byl požadavek na zakotvení křesťanského odkazu do preambule smlouvy, u SES zase pokus o posílení sociálních otázek, respektive jejich institucionálního řešení. V obou případech šlo o specifické záměry (vyjma položek, které byly v zásadě předem konsenzuální jako např. začlenění Charty, principu rovnosti pohlaví či udržitelného rozvoje), které nezískaly širší podporu pléna, či je dokonce frakce vzájemně blokovaly.

Sledování postojů obou evropských stran v průběhu celého procesu dokládá, že většinu návrhů obě frakce sdílely. Souhlasné položky jsou soustředěny v první kategorii, která se

vyznačuje jednoznačně supranacionálním charakterem. Toto zjištění zcela odpovídá počáteční rétorice obou stran před zahájením konventního jednání, v nichž zdůrazňovaly koncepci „evropského federálního systému“ (ELS) a „nového federalismu“ (SES). Obě strany se v průběhu zasedání soustředily na prosazení supranacionálních prvků a opakovaně argumentovaly, že konventní návrh je kompaktní. Jednaly na základě strategie, která preferovala objem přijatých úspěšných bodů před rizikem, že se ústavní návrh rozpadne následkem snahy o prosazení postojů, spadajících do druhé kategorie.

Na základě provedené analýzy a komparace zbývá konstatovat, že obě testované hypotézy byly v zásadě potvrzeny. ELS i SES vystupovaly od počátku reformních diskuzí kriticky k metodě revizí prováděných prostřednictvím mezivládní konference a preferovaly uplatnění konventního modelu. Tato strategie byla zřejmě založena na přesvědčení, že uvnitř konventu dojde vzhledem k jeho složení a ke způsobu práce k oslabení mezivládních prvků a ke snadnějšímu prosazení federalistických koncepcí dalšího integračního vývoje, k nimž se obě stranická uskupení přikláněla. ELS a SES se podařilo podstatným způsobem ovlivňovat jednání konventu a rámcově dosáhnout cílů, které byly požadovány ve stranických dokumentech nebo alespoň udržet vliv na dosažení kompromisu, jenž byl posléze pro ELS a SES akceptovatelný. Je tedy možné konstatovat, že výsledný návrh v mnohém odpovídal představám obou evropských stran.

S tímto konstatováním je ovšem úzce spojena odpověď na druhou výzkumnou otázku, protože z analýzy postojů a dokumentů ELS a SES také vyplývá, že se jejich představy zásadním způsobem nelišily. Odlišné důrazy se týkaly „pouze“ věcí, které měly pro obě strany symbolický význam, ale které v praktickopolitické rovině nepokládaly za určující pro svou podporu ústavního návrhu. V případě ELS to byla např. zmínka o křesťanství v preambuli, SES zase více zdůrazňovala např. sociální aspekty integrace. Nepřímo tak byl potvrzen předpoklad, že uvnitř evropské politické reprezentace se v rámci vytváření politických sítí na evropské politické rovině vytvářejí specifické společné zájmy, které jdou napříč nacionálními nebo ideovými identifikacemi. Společný zájem relevantních evropských politických stran vzniká na základě významné role, kterou v těchto specifických stranických uskupeních hrají jejich poslanci v rámci EP. Pro tyto politické aktéry se přirozeným společným politickým zájmem stává posilování významu evropské politické roviny a současně uvnitř tohoto procesu také role EP v institucionální struktuře EU. Všechny tyto skutečnosti se plně projeví v programatice a strategii ELS a SES a v jejich konkrétním jednání v procesu příprav návrhu evropské ústavní smlouvy.

Ačkoli by tedy v rovině teoretické mohl nástroj konventu představovat způsob jak vhodně modifikovat mechanismus změny smluv směrem k širší reprezentaci zájmů, průběh konventu naznačil, že v praxi jsou možnosti tohoto tělesa omezené. Zájmy sdružené v konventu se v důsledku specifik politického systému EU primárně soustřeďují na stabilizaci své pozice a na související úsilí o posílení EP, a proto na své původní – na nadnárodní úrovni již zřetelně roztržštěné – ideové priority rezignují. Hlavním společným zájmem formálně opozičních subjektů je „*self-promotion*“ EP, respektive supranacionalizace EU, nikoli prosazování agregovaných politických zájmů. Výsledné zjištění tedy naznačuje, že působení evropských politických stran ve funkci rozhodujících aktérů konventu nepředstavovalo přínos z hlediska posílení legitimacy mechanismu smluvní revize.

¹ Pro potřeby tohoto výzkumu využíváme jak stanoviska formulovaná „stranou“, tak i postoje definované stranickou frakcí. Původ dokumentu je však vždy rozlišen příslušným odkazem.

² ELS chápe EU jako ojedinělou formu politické organizace – evropský federální systém (jeho předzvěstí je HMU). Tato forma má být aplikována pomocí komunitární metody, postavena na solidaritě mezi členskými státy a na jejich vzájemné soutěži, která zajistí aplikaci nevhodnějších metod k dosažení cíle. Podle ELS je předpokladem úspěchu „nového federalismu“ rozdělení kompetencí a odpovědnosti společně s aplikací principu subsidiarity (Unie hodnot – závěrečný text kongresu, 2001).

³ Odpovědnost EU by měla být za Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku, vnitřní trh, hospodářskou soutěž, společnou vnější reprezentaci, společnou měnu a reformovanou zemědělskou politiku. Kromě toho by

- měla EU působit ve sférách s transnacionální nebo nadnárodní dimenzí, jako je tomu např. u soudnictví, u životního prostředí, u zdraví, u vnitřní bezpečnosti, u komunikací, u infrastruktury, u imigrace či u výzkumu. EU by měla pouze koordinovat oblasti, jejichž vývoj by zůstal pod mezivládní správou členských států. Členské státy by si měly ponechat všechny sektory, související s tradicemi a kulturou v celé sféře občanské společnosti. Na evropské úrovni by tedy neměly být řešeny takové otázky, jako je např. vnitřní organizace členských států, struktura rodin a sociální schémata, vzdělání, kultura a sport (Ústava pro funkční Evropu, 2001).
- ⁴ SES vadilo překrývání činnosti Vysokého představitele pro SBZP a komisaře odpovědného za vnější vztahy. Podle socialistů měl nový mluvčí pro zahraniční politiku odpovídat přímo Evropské radě (Tisková zpráva SES, 2002, s. 4).
- ⁵ Zajímavý byl návrh socialistů na zpřesnění terminologie EU. Komise se podle něj měla stát vládou EU, předseda Komise měl získat titul předsedy vlády EU a generální ředitelství (DG) měla místo číselných kódů získat označení ministerstva (Evropský projekt pro socialisty..., 2002).
- ⁶ ELS se při prosazování konventního nástroje opírala o zkušenosti s působením obdobného 62 členného tělesa v souvislosti s vypracováním Charty základních práv v průběhu roku 2000.
- ⁷ ELS představila následující harmonogram. Konvent by měl být zahájen na začátku roku 2002, ukončen v polovině roku 2003 a ve druhé polovině roku 2003 by měla být zahájena mezivládní konference (Závěrečná deklarace o budoucnosti EU z Říma, 2001).
- ⁸ Text zmíněného dokumentu rozvíjel již dříve definované heslo strany ve vztahu k reformě institucí: „efektivita, transparentnost a demokracie“ (Skupina ELS-ED, 25. 6. 2003).
- ⁹ V této souvislosti představitelé ELS zdůrazňovali, že v budoucnu by se díky této změně mohla osoba navrhovaného předsedy Komise stát jedním z diskutovaných témat v evropských volbách.
- ¹⁰ Šlo např. o zapojení Parlamentu formou spolurozhodovací procedury do ustanovení, týkajících se zemědělství (Skupina ELS-ED, 8. 1. 2003). Dále ELS podpořila redefinici tzv. dvojí většiny jako většiny států a současně většiny populace EU. Usilovala o použití kvalifikované většiny v oblasti SZBP s výjimkou vojenských otázek, o zahrnutí Evropské rady mezi základní instituce EU. Původní postoje strany k volbě předsedy Komise byly korigovány ve smyslu nominace prostřednictvím Rady, ale s ohledem na výsledek voleb do EP a na základě jeho hlasování.
- ¹¹ Předseda reprezentace E. Brok situaci pojmenoval na tiskové konferenci 24. 5. 2002 jako rozpor mezi metodou Jeana Monneta a přístupem Metternicha v 19. století (Skupina ELS-ED, 24. 5. 2002).
- ¹² Dne 23. 4. 2003 E. Brok odmítl předsedou konventu navrhované úpravy a označil je za autistické, nevyjadřující stanovisko konventu a jako krok redukující vliv malých zemí. Komise a EP. Následující den se ke kritickým vyjádřením přidal také H.-G. Pöttering, který se ohradil vůči návrhům předsednictva a jejich prezentaci bez konzultace s plénem. E. Brok následně 26. 5. 2003 prohlásil, že jestliže budou i nadále určití členové konventu vystupovat ve prospěch obhajoby svých zájmů, může dojít k situaci, kdy se celý konvent stane absurditou (Skupina ELS-ED, 23. a 24. 4. a 26. 5. 2003).
- ¹³ „Twin-peaks presidency“ mělo být vrcholem institucionální architektury. Jeho jádrem byl návrh na zavedení instituce předsedy Evropské rady, který by spolu s EP voleným předsedou Komise plnil funkci politického vůdce Unie.
- ¹⁴ SES se nakonec ústy svého člena a současně člena předsednictva konventu K. Hänsche (Skupina SES, 28. 4. 2003) připojila k návrhu předsednictva na institucionální reformu, jímž předsednictvo reagovalo na iniciativu předsedy konventu V. Giscarda d'Estaing. Předsednictvo v něm rezignovalo na ideu stálého předsedy Evropské rady a navrhlo volit pouze předsedajícího.
- ¹⁵ Mandátem „Social Europe“ bylo kromě jiného diskutovat o sociálním rozměru evropských hodnot, o cílech EU a o sociálních kompetencích, které by měly být Unii svěřeny.
- ¹⁶ Kampaň s názvem „Social Europe is a Must“ spočívala v zaslání e-mailových pohlednic V. Giscardovi d'Estaing.
- ¹⁷ V jeho průběhu se v souladu se svou snahou přispět k budování evropské občanské společnosti SES pokoušela reflektovat požadavky a názory nevládních organizací. Od června 2002 do května 2003 uspořádala pět setkání se zástupci občanské společnosti. Šlo o semináře: What future for the European Union (3. 7. 2002); The European Union: an area of freedom, security and justice? (30. 9. 2002); Sustainable development and public services: Socialist objectives for the European Constitution (25. 11. 2002); Europe in the World (7. 1. 2003); Does the draft Constitution meet our expectations? (5. 5. 2003).
- ¹⁸ Socialistickou linií měla také zpráva, kterou pro EP vypracovali o průběhu a závěrech konventu poslanci EP D. Tsatsos (SES) a J. M. Gil-Robles (EPP). Jejím úkolem bylo vyhodnotit konvent jako metodu změny základních smluv a nástroj vytváření ústavy, zhodnotit jeho výsledky a představit mezivládní konferenci, která měla návrh ústavy schválit. Jako nástroj byl konvent v souladu s postojem SES zprávou oceněn jako demokratičtější a otevřenější nástroj než konference. Z hlediska obsahu ústavy byly za nejpozitivnější elementy textu označeny: zakotvení Charty základních práv a její závazný charakter, mechanismus volby předsedy Komise EP, vytvoření právního rámce pro vyšší participaci občanů EU, ustavení právní subjektivity EU, gender neutrálně laděná stylizace textu ústavy, zřetelné rozšíření spolurozhodovací procedury, rozvoj sociální dimenze EU, zjednodušení legislativního procesu, zrušení rozlišování mezi povinnými a nepovinnými složkami rozpočtu Unie a zavedení spolurozhodovací procedury do oblastí společné zemědělské politiky a rybářské politiky.
- ¹⁹ Zvláště v případech, kdy ústavní systematika tento model nezná, by bylo podle reprezentantů ELS nevhodné, aby došlo k dílčí revizi ústavy z tohoto důvodu. ELS se nicméně neuzavřela diskuzi o celoevropském referendu v této věci (Skupina ELS-ED, 26. 6. 2003).

Literatura

- Fiala, Petr (2003): Evropská ústava a politický systém Evropské unie. In: Loužek, Marek (ed.): Návrh evropské ústavy s komentáři. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2003, s. 27–36.
- Fiala, Petr – Mareš, Miroslav (eds., 2001): Evropské politické strany. Brno: Masarykova univerzita, 2001.
- Fiala, Petr – Pitrová, Markéta (2003): Evropská unie. Brno: CDK, 2003.
- Hix, Simon – Lord, Christopher (1997): Political Parties in the European Union. Basingstoke, Houndmills: Macmillan, 1997.
- Chytilík, Roman (2001): Strana evropských socialistů. In: Fiala, Petr – Mareš, Miroslav (eds.): Evropské politické strany. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 44–64.
- Johansson, Karl Magnus (2002): European People's Party. In: Johansson, Karl Magnus – Zervakis, Peter (eds.): European Political Parties between Cooperation and Integration. Baden-Baden: Nomos, 2002, s. 51–80.
- Johansson, Karl Magnus – Zervakis, Peter (eds., 2002): European Political Parties between Cooperation and Integration. Baden-Baden: Nomos, 2002.
- Ladrech, Robert (2002): Party of European Socialists. In: Johansson, Karl Magnus – Zervakis, Peter (eds.): European Political Parties between Cooperation and Integration. Baden-Baden: Nomos, 2002, s. 81–96.
- Magnette, Paul (2003): Will the EU be more legitimate after the Convention? In Shaw, Jo – Magnette, Paul – Hoffmann, Lars – Bausili, Anna Verges: The convention on the future of Europe working towards an EU constitution. London: The federal trust, 2003.
- Mikošková, Karin (2001): Evropská lidová strana. In: Fiala, Petr – Mareš, Miroslav (eds.): Evropské politické strany. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 24–43.
- Niedermayer, Oskar (1996): Europäische Parteienzusammenschlüsse. In: Nohlen, Dieter (Hrsg.): Lexikon der Politik. Bd. 5 – Die Europäische Union (Hrsg. Beate Kohler-Koch, Wichard Woyke). München: C. H. Beck, 1996, s. 84–90.
- Pitrová, Markéta (2003): Evropská ústava: institucionální návrhy a jejich důsledky. Politologický časopis, ročník X, číslo 4 (2003).
- Shaw, Jo: (2003): What is in a Convention? Process and substance in the project of European constitution-building. In: Shaw, Jo – Magnette, Paul – Hoffmann, Lars – Bausili, Anna Verges: The convention on the future of Europe working towards an EU constitution. London: The federal trust, 2003.
- Tömmel, Ingeborg: (2003): Das politische System der EU. München, Wien: R. Oldenburg Verlag, 2003.

Prameny

- Amato, Giulio (2003): Závazek evropských socialistů a sociálních demokratů Evropské ústavě 2003, http://www.socialistgroup.org/gpes/images/ms/guiliano_amato_commitment_to_constitution_en_031120.pdf
- Bezpečnost ve změnách (2001), http://www.pes.org/upload/publications/36EN23_en.pdf
- Deklarace o budoucnosti Evropy (2001), <http://www.pes.org/upload/publications/45ENdeclarationlaeken>
- Evropa, kterou potřebujeme: Minimální požadavky pro nový federalismus (2003), <http://www.SES.org/upload/projects/39ENNewFederalism.doc>
- Evropský konvent (S. I.), příspěvek 185 2003, CONV 480/03.
- Evropský projekt pro socialisty: Nový federalismus (2002), <http://register.consilium.eu.int/pdf/en/02/cv00/00063en2.pdf>
- Jakou budoucnost pro Evropskou unii? (2003), http://www.socialistgroup.org/gpes/images/ms/convention_br_en.pdf
- Na cestě ke společenství založeném na hodnotách (2002), http://www.ELS-ED.org/Press/pthem02/them01contribution_en.asp
- Priority pro Evropu: Strana evropských socialistů na konventu o budoucnosti EU (2002), <http://www.eurosocialists.org/upload/publications/71ENfinal.pdf>
- Příspěvek ELS-ED k subsidiaritě (2002), http://www.ELS-ED.org/Press/pthem02/them01contribution_en.asp
- Skupina ELS-ED, 25. 2. 2002, <http://ELS-ED.europarl.eu.int/Press/showPR.asp?PRControlDocTypeID=1&PRControlID=935&PRContentID=1698&PRContentLg=en>
- Skupina ELS-ED, 27. 2. 2002, <http://ELS-ED.europarl.eu.int/Press/showpr.asp?PRControlDocTypeID=1&PRControlID=940&PRContentID=1704&PRContentLg=en>
- Skupina ELS-ED, 24. 5. 2002, <http://ELS-ED.europarl.eu.int/Press/showpr.asp?PRControlDocTypeID=1&PRControlID=1158&PRContentID=2162&PRContentLg=en>
- Skupina ELS-ED, 8. 1. 2003, <http://ELS-ED.europarl.eu.int/Press/showpr.asp?PRControlDocTypeID=1&PRControlID=1585&PRContentID=3068&PRContentLg=en>
- Skupina ELS-ED, 15. 1. 2003, <http://ELS-ED.europarl.eu.int/Press/showpr.asp?PRControlDocTypeID=1&PRControlID=1601&PRContentID=3106&PRContentLg=en>
- Skupina ELS-ED, 20. 1. 2003, <http://ELS-ED.europarl.eu.int/Press/showpr.asp?PRControlDocTypeID=1&PRControlID=1618&PRContentID=3127&PRContentLg=en>
- Skupina ELS-ED, 23. 4. 2003, <http://ELS-ED.europarl.eu.int/Press/showpr.asp?PRControlDocTypeID=1&PRControlID=1852&PRContentID=3572&PRContentLg=en>
- Skupina ELS-ED, 24. 4. 2003, <http://ELS-ED.europarl.eu.int/Press/showpr.asp?PRControlDocTypeID=1&PRControlID=1854&PRContentID=3579&PRContentLg=en>
- Skupina ELS-ED, 26. 5. 2003, <http://ELS-ED.europarl.eu.int/Press/showpr.asp?PRControlDocTypeID=1&PRControlID=1930&PRContentID=3738&PRContentLg=en>

- Skupina ELS-ED, 27. 5. 2003, <http://ELS-ED.europarl.eu.int/Press/showpr.asp?PRControlDocTypeID=1&PRControllID=1933&PRContentID=3743&PRContentLg=en>
- Skupina ELS-ED, 30. 5. 2003, <http://ELS-ED.europarl.eu.int/Press/showpr.asp?PRControlDocTypeID=1&PRControllID=1937&PRContentID=3748&PRContentLg=en>
- Skupina ELS-ED, 4. 6. 2003, <http://ELS-ED.europarl.eu.int/Press/showpr.asp?PRControlDocTypeID=1&PRControllID=1949&PRContentID=3774&PRContentLg=en>
- Skupina ELS-ED, 19. 6. 2003, <http://ELS-ED.europarl.eu.int/Press/showpr.asp?PRControlDocTypeID=1&PRControllID=1984&PRContentID=3835&PRContentLg=en>
- Skupina EP-ED, 25. 6. 2003, <http://ELS-ED.europarl.eu.int/Press/showpr.asp?PRControlDocTypeID=1&PRControllID=2030&PRContentID=3909&PRContentLg=en>
- Skupina ELS-ED, 25. 6. 2003, <http://ELS-ED.europarl.eu.int/Press/showpr.asp?PRControlDocTypeID=1&PRControllID=2028&PRContentID=3911&PRContentLg=en>
- Skupina ELS-ED, 26. 6. 2003, <http://ELS-ED.europarl.eu.int/Press/showpr.asp?PRControlDocTypeID=1&PRControllID=2084&PRContentID=4001&PRContentLg=en>
- Skupina ELS-ED, 26. 6. 2003, <http://ELS-ED.europarl.eu.int/Press/showpr.asp?PRControlDocTypeID=1&PRControllID=2088&PRContentID=4011&PRContentLg=en>
- Skupina ELS-ED, 26. 6. 2003, <http://ELS-ED.europarl.eu.int/Press/showpr.asp?PRControlDocTypeID=1&PRControllID=2094&PRContentID=4030&PRContentLg=en>
- Skupina SES, 19. 12. 2002, http://www.socialistsgroup.org/gpes/servlet/Main/MSConventNews~2?_wcs=true&la_code=en&id=1190
- Skupina SES, 21. 1. 2003, http://www.socialistsgroup.org/gpes/servlet/Main/MSConventNews~2?_wcs=true&la_code=en&id=1192
- Skupina SES, 22. 1. 2003, http://www.socialistsgroup.org/gpes/servlet/Main/MSConventNews~2?_wcs=true&la_code=en&id=1193
- Skupina SES, 22. 1. 2003, http://www.socialistsgroup.org/gpes/servlet/Main/MSConventNews~2?_wcs=true&la_code=en&id=1194
- Skupina SES, 28. 2. 2003, http://www.socialistsgroup.org/gpes/servlet/Main/MSConventNews~2?_wcs=true&la_code=en&id=1206
- Skupina SES, 11. 3. 2003, http://www.socialistsgroup.org/gpes/servlet/Main/MSConventNews~2?_wcs=true&la_code=en&id=1214
- Skupina SES, 24. 4. 2003, http://www.socialistsgroup.org/gpes/servlet/Main/MSConventNews~2?_wcs=true&la_code=en&id=1227
- Skupina SES, 25. 4. 2003, http://www.socialistsgroup.org/gpes/servlet/Main/MSConventNews~2?_wcs=true&la_code=en&id=1229
- Skupina SES, 28. 4. 2003, http://www.socialistsgroup.org/gpes/servlet/Main/MSConventNews~2?_wcs=true&la_code=en&id=1232
- Skupina SES, 15. 5. 2003, http://www.socialistsgroup.org/gpes/servlet/Main/MSConventNews~2?_wcs=true&la_code=en&id=1231
- Skupina SES, 19. 5. 2003, http://www.socialistsgroup.org/gpes/servlet/Main/MSConventNews~2?_wcs=true&la_code=en&id=1237
- Skupina SES, 27. 5. 2003, http://www.socialistsgroup.org/gpes/servlet/Main/MSConventNews~2?_wcs=true&la_code=en&id=1253
- Skupina SES, 28. 5. 2003, http://www.socialistsgroup.org/gpes/servlet/Main/MSConventNews~2?_wcs=true&la_code=en&id=1254
- Skupina SES, 3. 6. 2003, http://www.socialistsgroup.org/gpes/servlet/Main/MSConventNews~2?_wcs=true&la_code=en&id=1272
- Skupina SES, 12. 6. 2003, http://www.socialistsgroup.org/gpes/servlet/Main/MSConventNews~2?_wcs=true&la_code=en&id=1288
- Skupina SES, 12. 6. 2003, http://www.socialistsgroup.org/gpes/servlet/Main/MSConventNews~2?_wcs=true&la_code=en&id=1289
- Skupina SES, 18. 6. 2003, http://www.socialistsgroup.org/gpes/servlet/Main/MSConventNews~2?_wcs=true&la_code=en&id=1292
- Skupina SES, 3. 9. 2003, http://www.socialistsgroup.org/gpes/servlet/Main/MSConventNews~2?_wcs=true&la_code=en&id=1354
- Skupina SES, 3. 9. 2003, http://www.socialistsgroup.org/gpes/servlet/Main/MSConventNews~2?_wcs=true&la_code=en&id=1365
- Skupina SES, 14. 10. 2003, http://www.socialistsgroup.org/gpes/servlet/Main/MSConventNews~2?_wcs=true&la_code=en&id=1523
- Skupina SES, 16. 12. 2003, http://www.socialistsgroup.org/gpes/servlet/Main/MSConventNews~2?_wcs=true&la_code=en&id=1989
- Skupina SES, 16. 12. 2003, http://www.socialistsgroup.org/gpes/servlet/Main/Communique~2?_wcs=true&lg=en&from=list&id_press_release=2068
- Tisková zpráva ELS-ED, 13. 12. 2001, <http://www.ELS-ED.org/Press/showpr.asp?PRControlDocTypeID=1&PRControllID=809&PRContentID=1429&PRContentLg=en>

NÁVRH EVROPSKÉ ÚSTAVY

- Tisková zpráva SES, 23. 5. 2002, http://www.socialistgroup.org/gpes/servlet/Main/MSConventNews~2?_wcs=true&la_code=en&id=1240
- Tisková zpráva SES, 13. 6. 2003, <http://www.pes.org/PressArchive>
- Unie hodnot – závěrečný text kongresu (2001), <http://www.ELS-ED.org/group/en/unionofvalues-final.asp>
- Úspěšný konvent o budoucnosti EU: Naše základy (2002), http://www.socialistgroup.org/gpes/images/ms/convention_future_europe_en_020704.PDF
- Ústava EU (S. 1.) Návrh smlouvy zakládající ústavu pro Evropu. Draft Treaty establishing the Constitution for Europe, http://europa.eu.int/futurum/constitution/index_en.htm
- Ústava pro funkční Evropu (2001), http://www.ELS-ED.org/Press/pthem02/them01contribution_en.asp
- Ústava pro silnou Evropu (2002), http://www.ELS-ED.org/Press/peve02/eve030/congresdoc_en.asp
- Závěrečná deklarace o budoucnosti EU z Říma (2001), http://www.ELS-ED.europarl.eu.int/Press/peve01/eve022/resp_en.asp
- Zpráva o smlouvě zakládající Evropskou ústavu a postoj EP k mezivládní konferenci (2003), <http://www.europarl.eu.int/meetdocs/committees/afco/20030908/500664en.pdf>